

Inimlikud väärtused ja tehnoloogiline innovatsioon

Marju Lauristin
13.11.2025

Mis on väärtused?

- Kõrgemad püüdlused?
 - Ihaldusväärsed objektid?
 - Mõttelised konstruktsioonid?
 - Hinnangud?
 - Asjade emotsionaalsed tähendused?
 - Vajaduste projektsioonid?
 - Valikute kriteeriumid?
 - Positiivsete ja negatiivsete kogemuste üldistused?
-

Väärtuste liigitused

- Väärtusi saab eristada
 - *subjektide järgi: üldinimlikud, rahvuslikud (kultuurilised), põlvkondlikud, ideoloogilised, organisatsioonilised, subkultuurilised*
 - *valdkondade järgi: poliitilised, akadeemilised, esteetilised, eetilised, militaarsed, majanduslikud, religioossed jne*
 - *maailmavaate järgi: vasak-parem, liberaalsed-konservatiivsed, kristlikud-islamistlikud jne*
 - *funktsionaalsuse järgi: alus- ehk põhiväärtused, eesmärk-väärtused, instrumentaalsed e. vahendväärtused*
-

Väärtuste sotsioloogiline mõiste

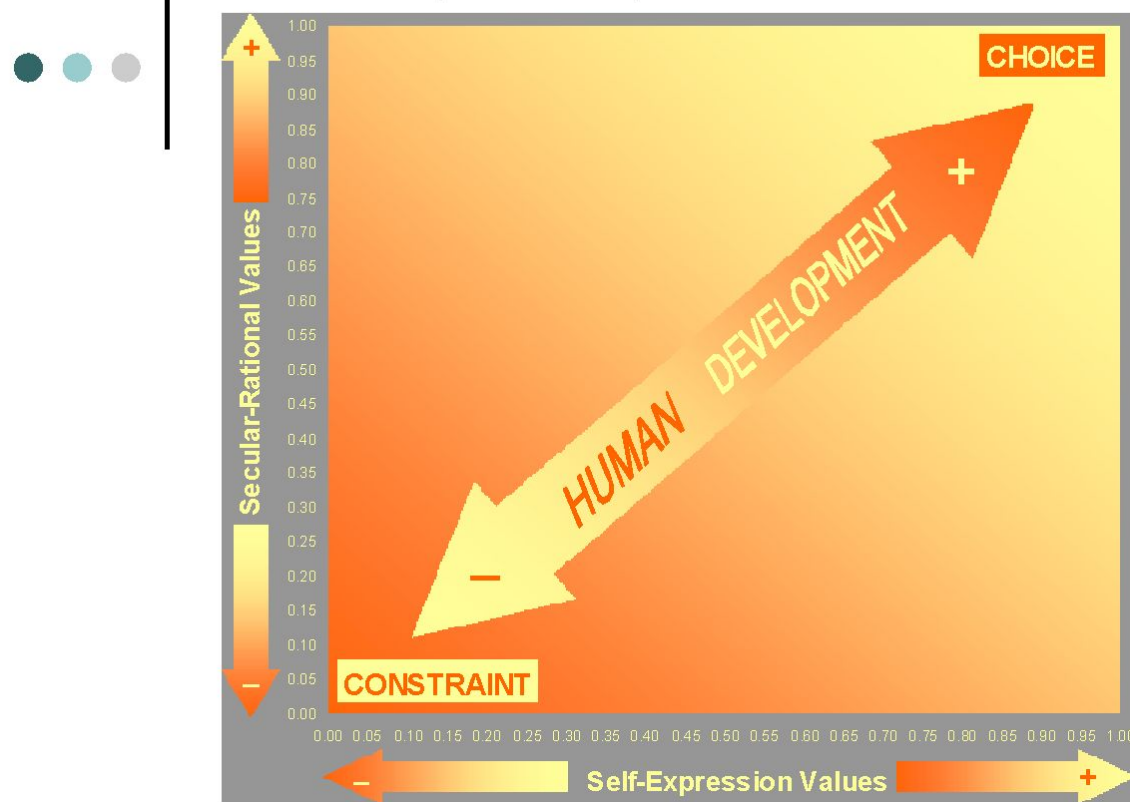
- Sotsioloogias uuritakse väärtusi ühiskonna kui terviku, üksikute sotsiaalsete rühmade või ka ajastute vaimse iseloomustamiseks
- Väärtustena käsitletakse mentaalseid konstrukte, üldistavaid kriteeriume või toimimispõhimõtteid, mis on aluseks nähtuste ja sündmuste hindamisel, kogemustele tähenduse andmisel, valikute tegemisel ja eesmärkide seadmisel.
- Väärtusi kui abstrakteid püüdlusi eristatakse normidest ja tavadest, mis väljendavad sotsiaalselt aktsepteeritavat viisi teatud väärtusi saavutada.
- Väärtusi väljendavad abstraktsed väärtusmõisted ja visuaalsed sümbolid
- Väärtusi käsitletakse kui omavahel teatud viisil seotud seotud kategooriate süsteeme: räägitakse väärtuste hierarhiast, väärtuste 'horisondist', väärtusruumist

Kas ühiskonna muutudes muutuvad ka
väärtused?

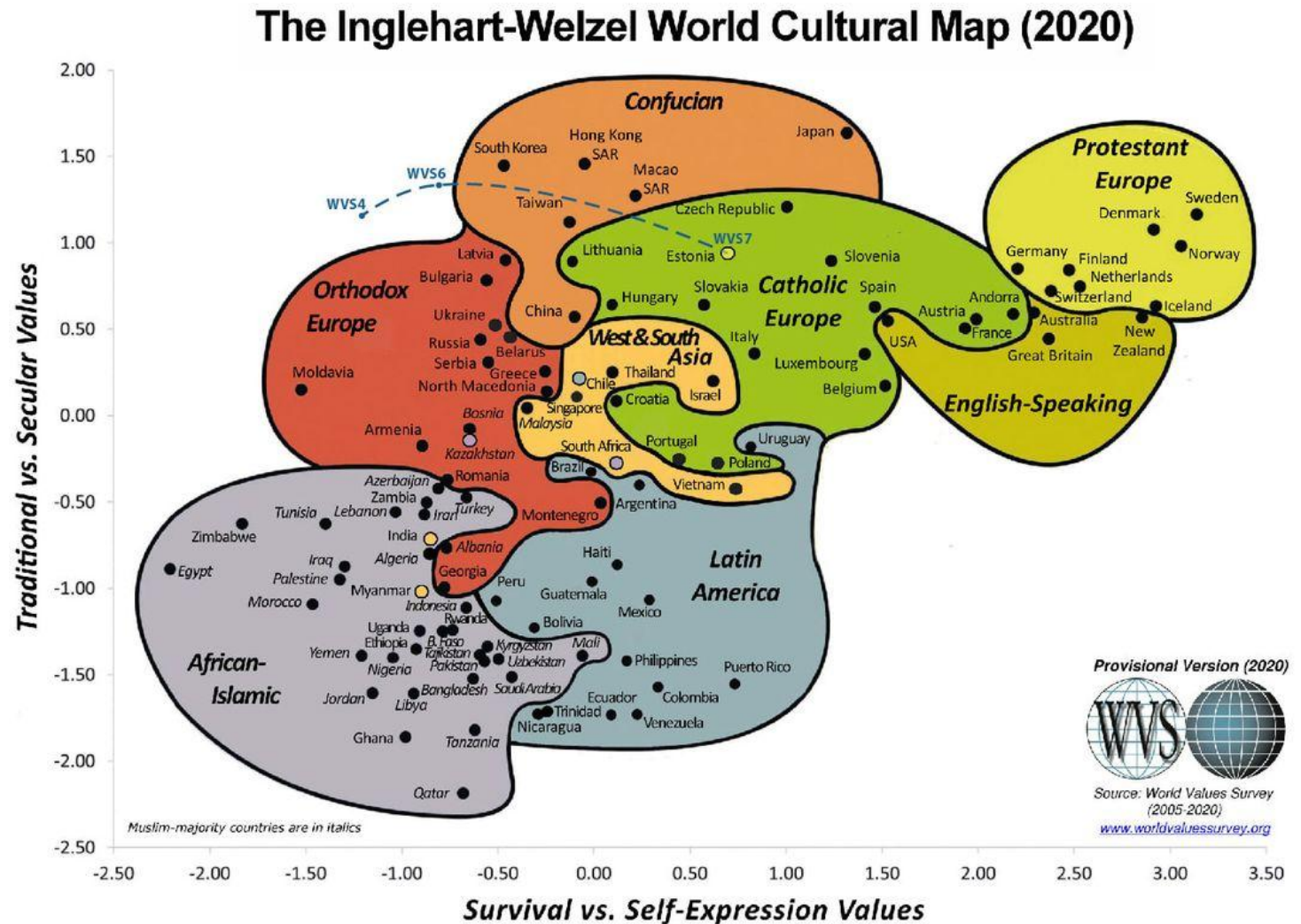
Ingleharti ja Welzeli maailma kultuurinihke teooria:
põlvkondade vahetudes ja heaolu suurenedes kasvab
valikuvabadus ning liigutakse eneseväljenduslike
väärtuste poole

The Two-Dimensional Value Space in Theory

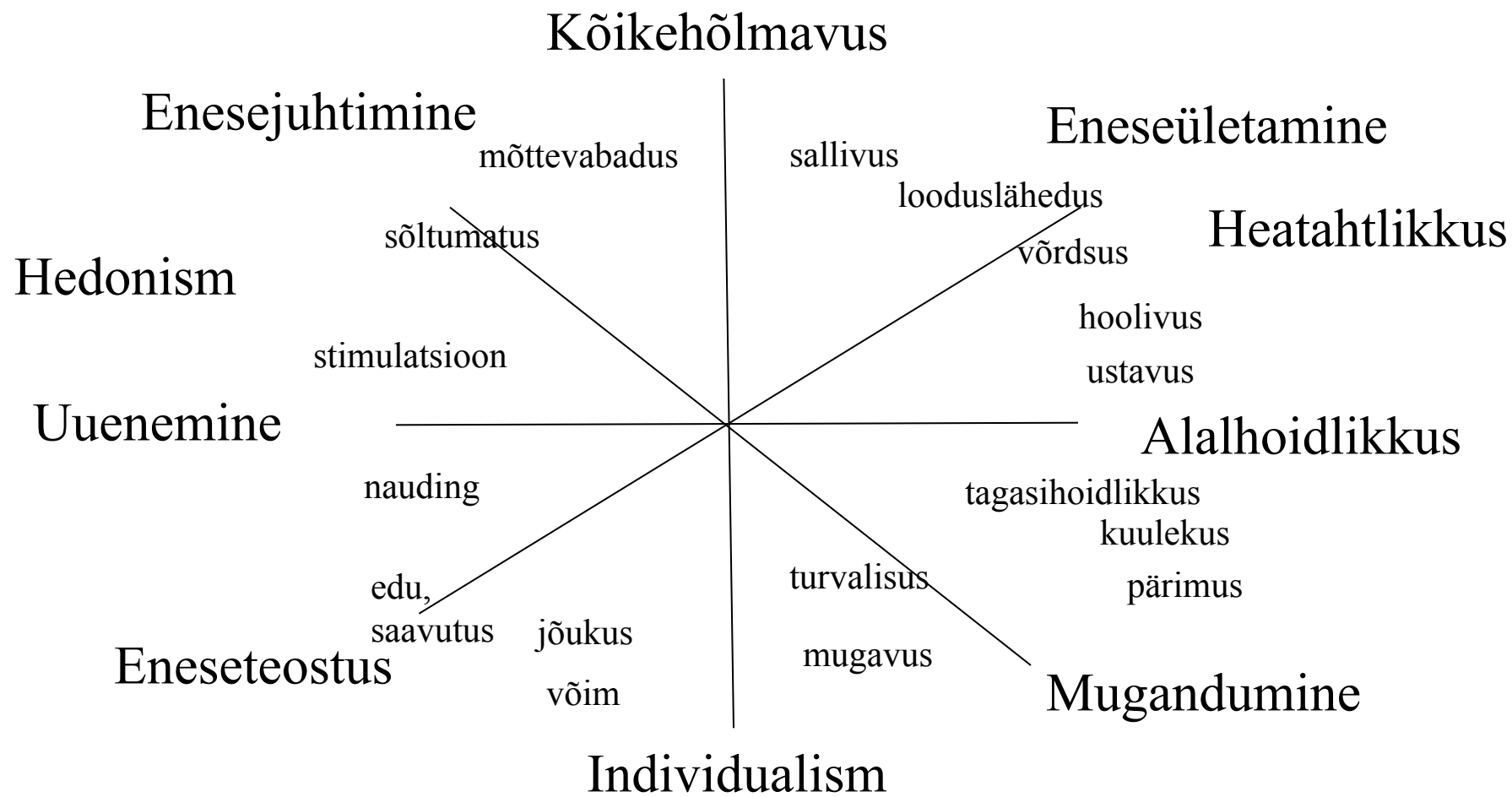

Materialistlikud ja post-materialistlikud väärtused. Maailma väärtusuuring (World Values Survey). Viidud läbi üle maailma alates 1980 aastast (Ronald Inglehart, Christian Welzel jt)

Maailma väärtuskaart
2020: Eesti liigub
postmaterialistlike
kultuuride poole

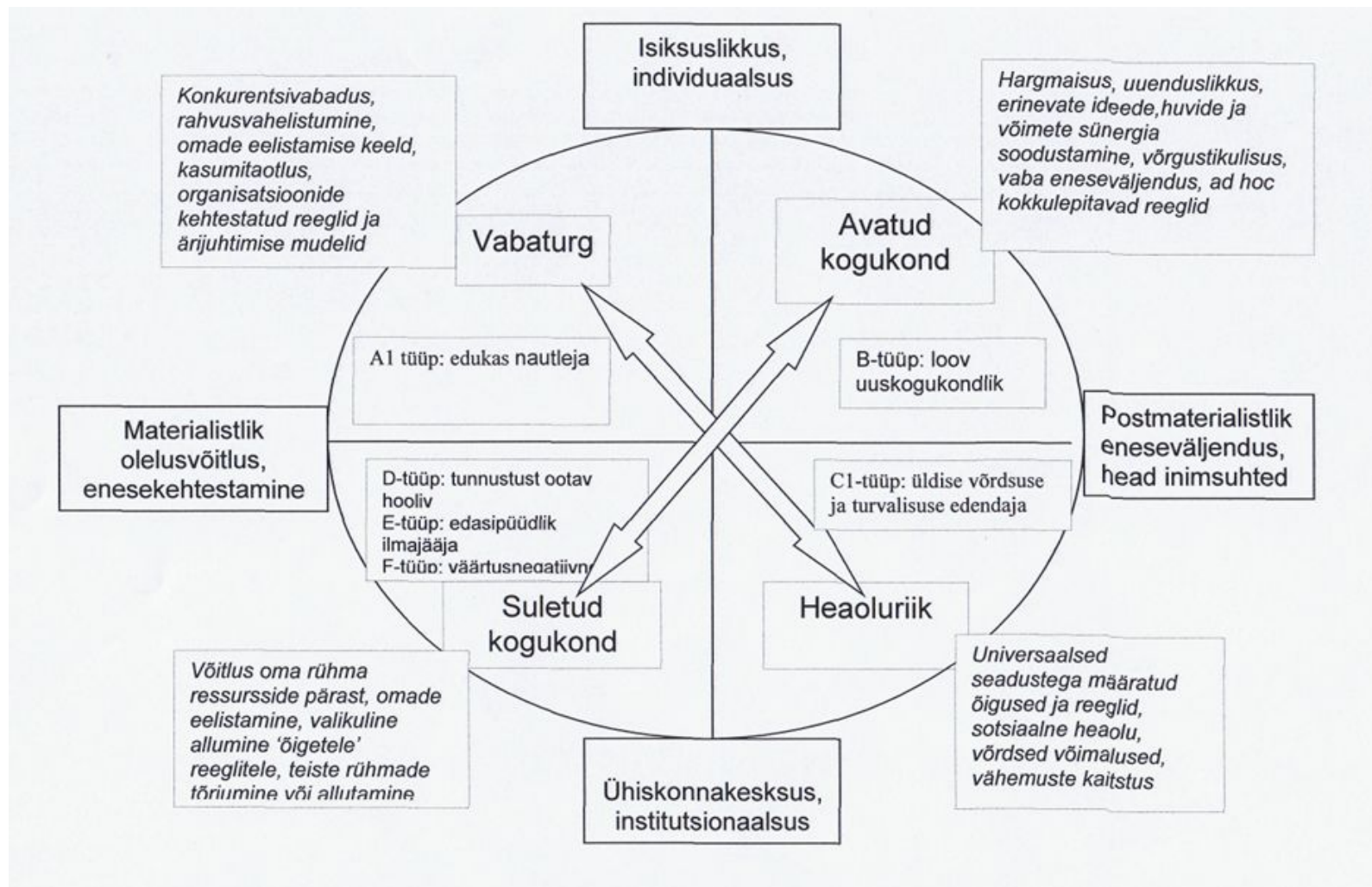

Sh. Schwartzi väärtuste süsteem

G.Hofstede kultuurivõrdluse dimensionid

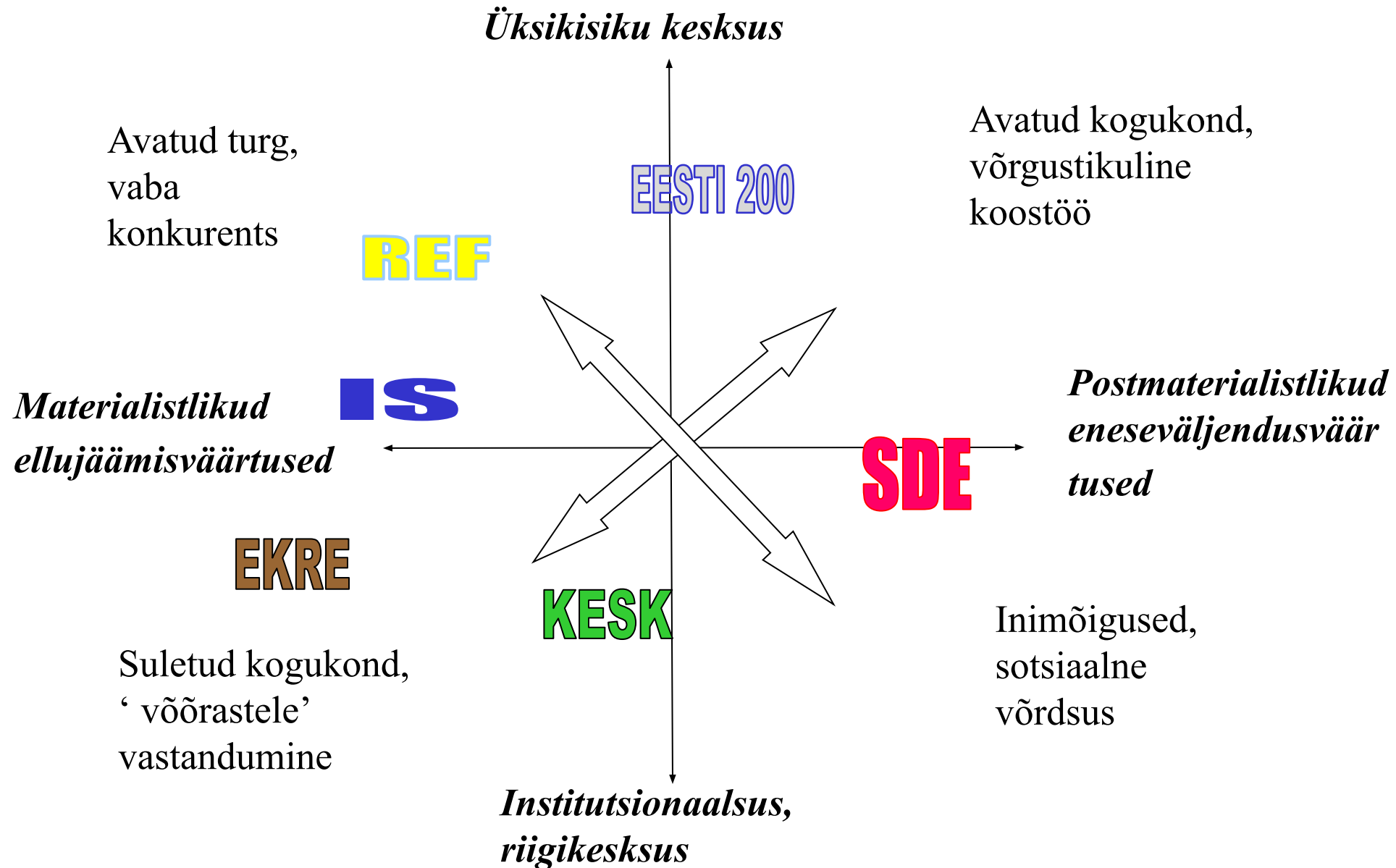
- Individualism-kollektivism
- Mehelikkus-naiselikkus
- Võimudists, hierarhiate tunnustamine
- Ebakindlusega toimetulek, turvalisus
- Nauding – kohusetunne
- Tulevikumure – hetkes elamine

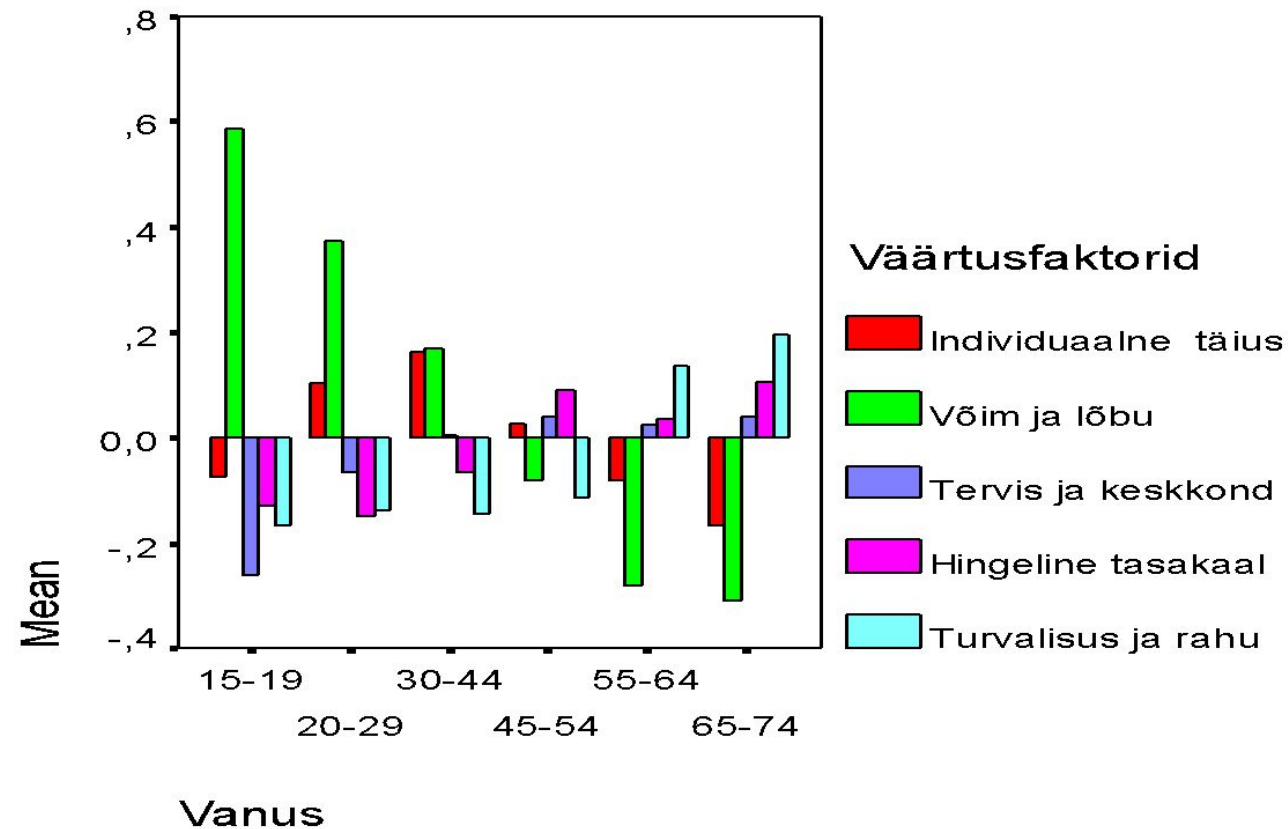
Eesti väärtusruumi mudel

(Lauristin 2019
<https://dspace.ut.ee/handle/10062/66649>)

Väärtused ja ideoloogia: Eesti poliitika väärtusruum

Earühmade väärtuste erinevused Eestis: nihe hedonismi ja individualismi suunas (MeeMa 2014)

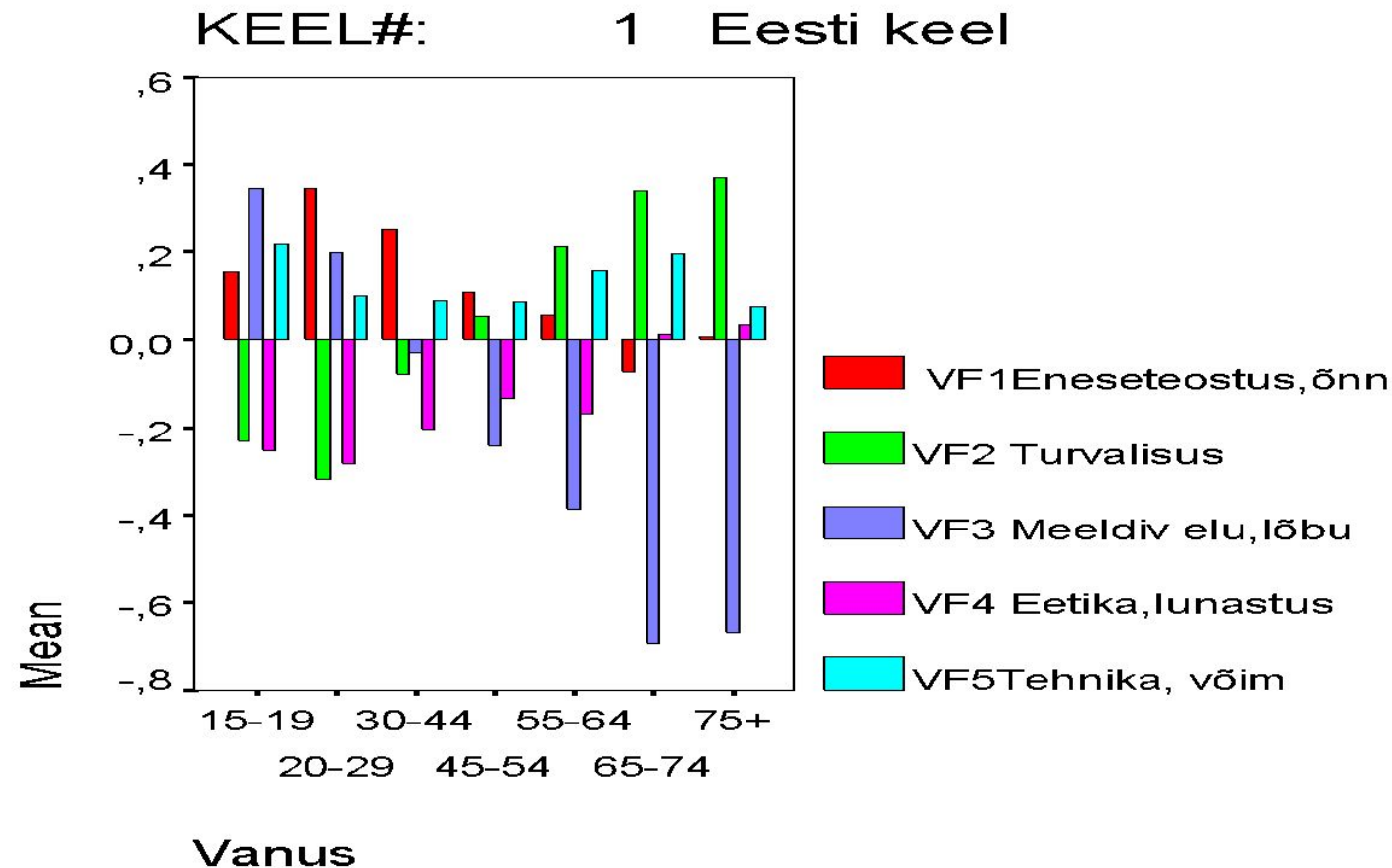

Cases weighted by KAAL

Põlvkondade vahetus ja globaliseerumine on väärtuste muutumise põhilised tegurid

- Noorte heaolu ja valikuvabaduse kasv võrreldes vanemate põlvkonnaga
- Rahvusvaheline avatus, liikumisvõimalused
- Tehnoloogilised muutused, digipööre
- Rahvusliku ja globaalse kultuuri konkurents
 - tarbimisühiskonna mõjud
 - rahvusvaheline popkultuur
 - sotsiaalmeedia

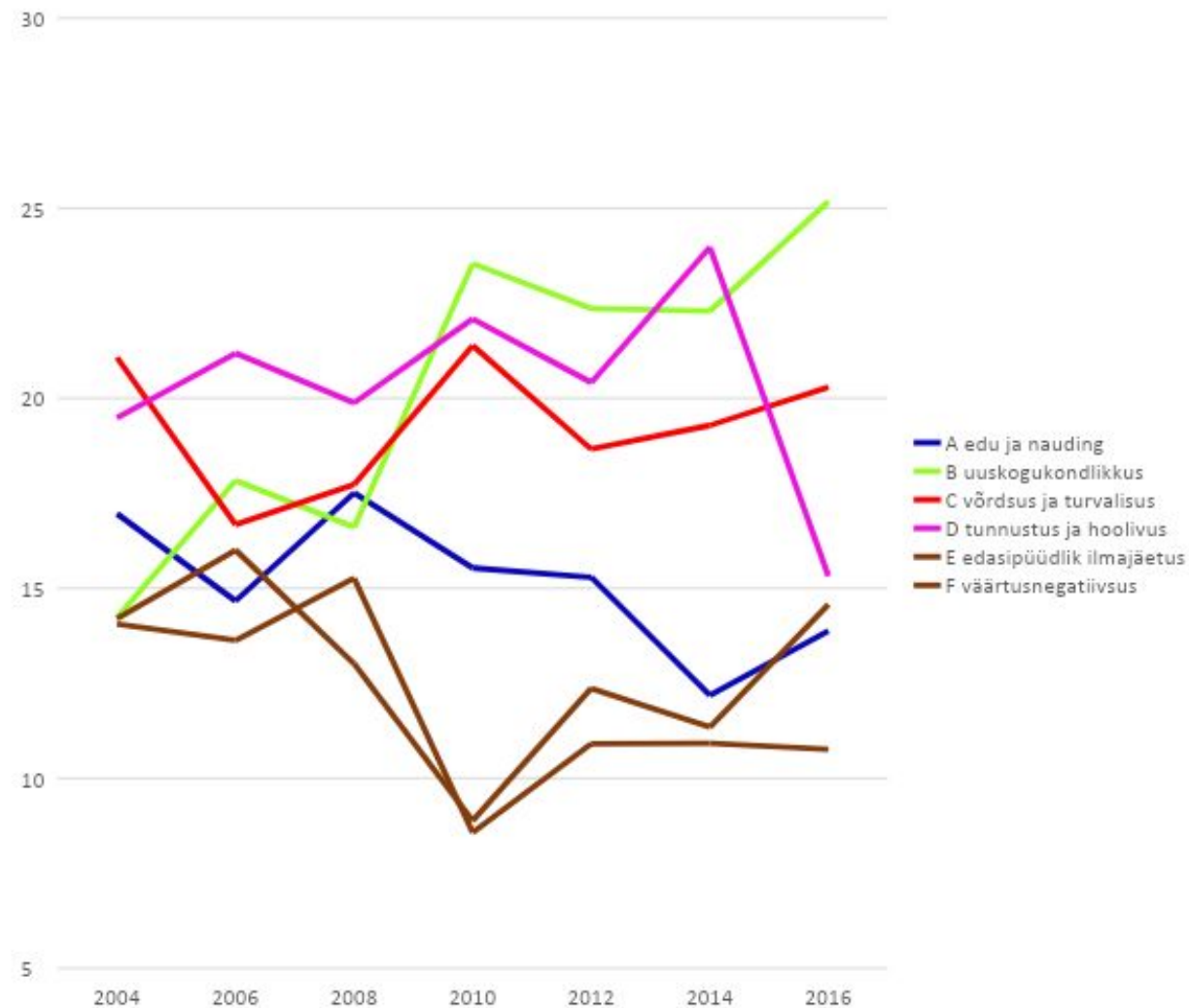
Väärtuste erinevus vanusrühmades: noorte väärtused on eneseteostusele ja naudingutele suunatud, üle 50 aastaste väärtustes domineerib turvalisus (MeeMa 2011, väärtusfaktorite kaalude erinevus keskmisest)

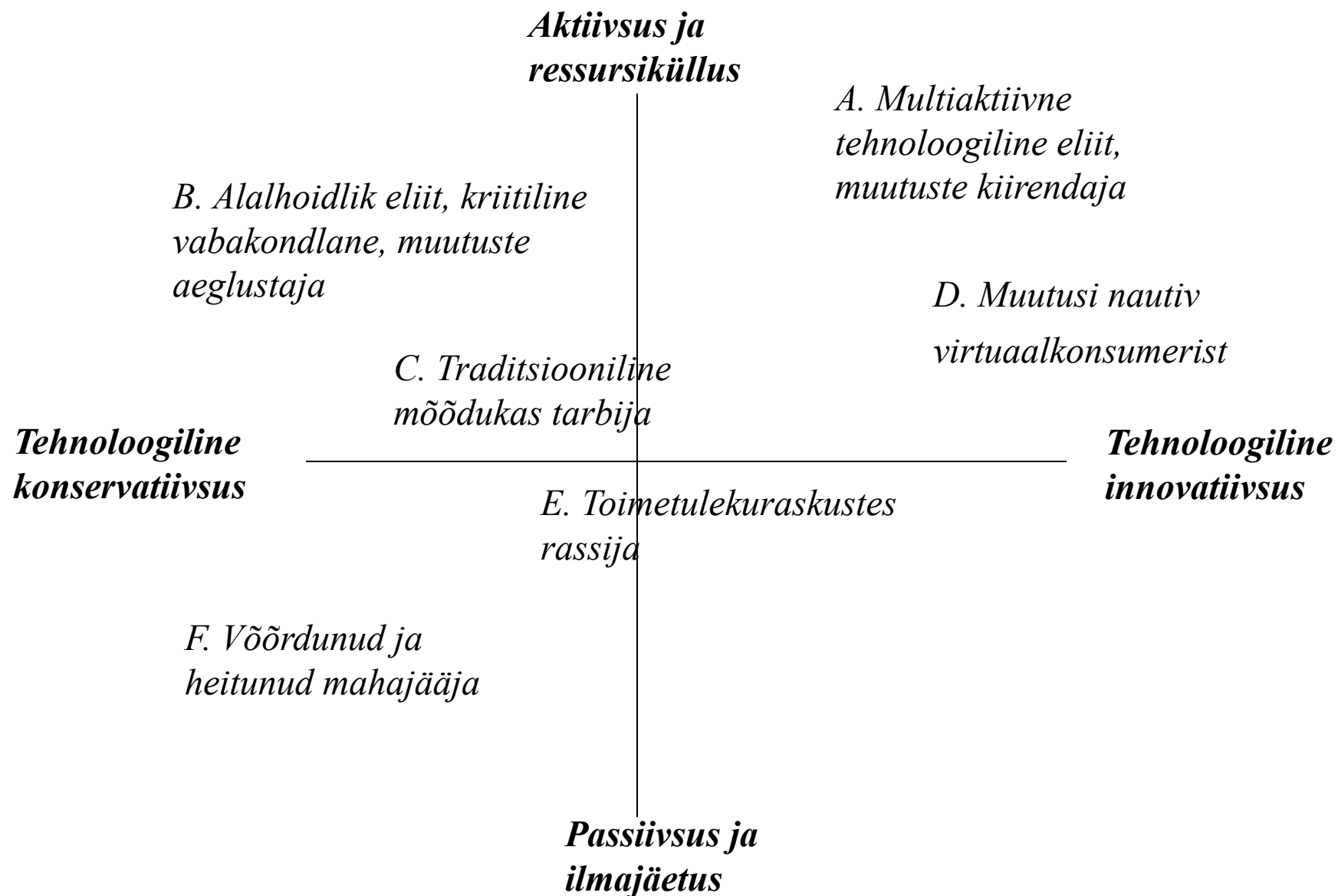
Materiaalse heaolu tõustes muutuvad
suurimateks kapitalideks inforikkus,
valikuvabadus, elukvaliteet,
eneseteostus, elamuslikkus,
suhted ja koostöö,
maineväärtus,
loovus

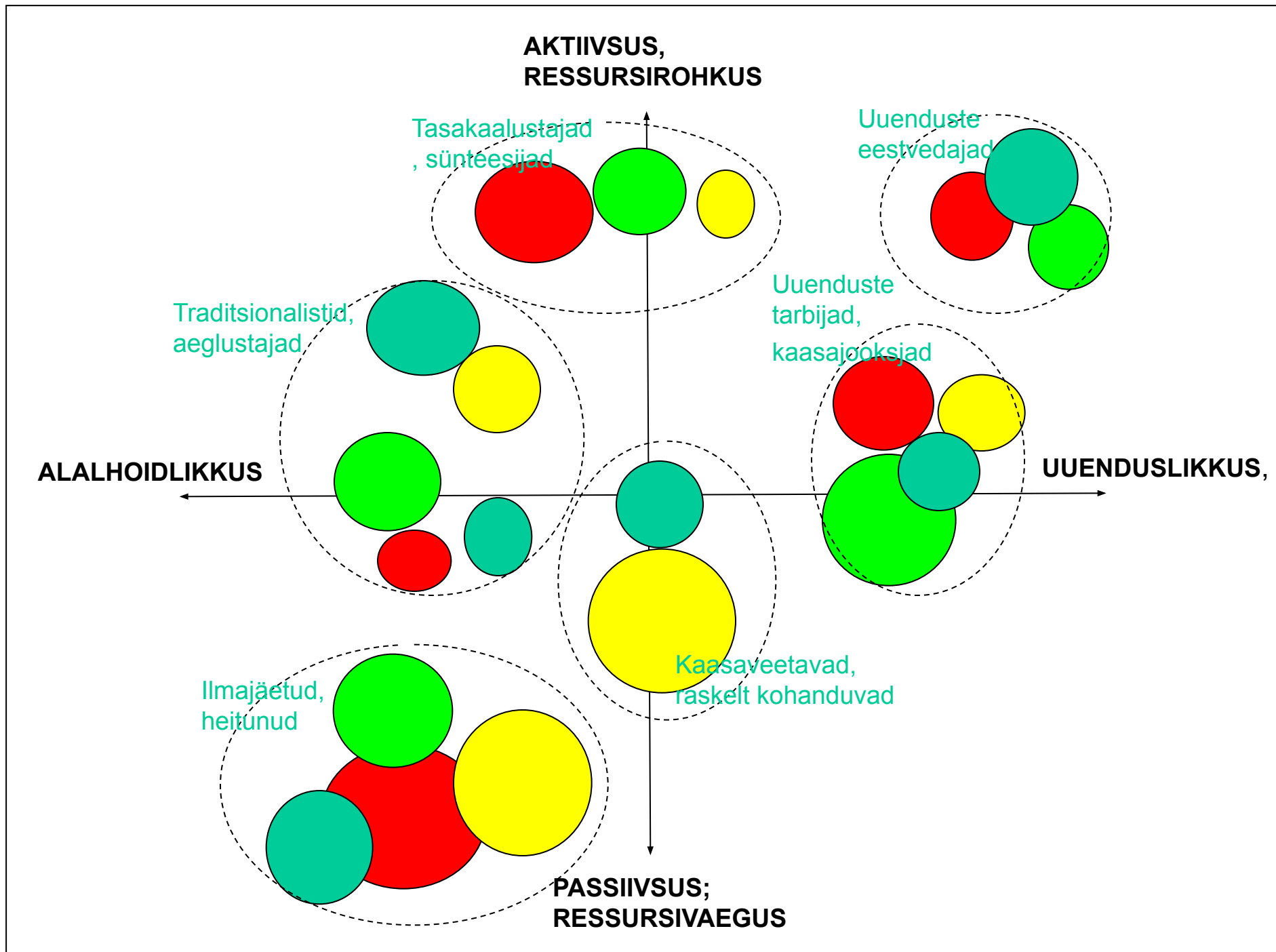
Vastavalt sellele muutuvad inimeste rahulolukriteeriumid, ootused töö- ja elukeskkonnale, hariduse ja vaba aja kvaliteedile. Sellest lähtudes tehakse elu- ja töökoha ning tarbimisvalikuid

Postmaterialistlike
uuskogukondlike
väärtuste
osatähtsuse tõus
Eesti ühiskonnas, %
inimestest, kes
sellese rühma
kuulub (Andmed:
ESS Lauristin 2019)

**Elanikkonna jaotumine tehnoloogiliste muutustega toimetuleku alusel
(MeeMa 2017, vt 'Eesti ühiskond kiirenevas ajas', TÜ kirjastus 2019)**

KULTUURIAKTIIVSUSE TÜÜP

Multiaktiivne traditsiooniline
Digiaktiivne mitmekülgne
Lugejana mõõdukalt aktiivne
Kultuurihuvita digiaktiivne
Passiivne nostalgiline

ÜHISKONDLIKU AKTIIVSUSE TÜÜP

Aktiivne lojaalne
Aktiivne kriitiline
Lojaalne kürvalseisja
Kriitiline kürvalseisja
Võõrdunud

AJAKASUTUSTÜÜP

Edukas rööptegutseja
Virtuaalrähkleja
Stressivaba harrastaja
Ajastressis tööriigaja
Rahulolematu rööptegutseja
Kõrvaltõmbunu

SIDUSTATUSE TÜÜP

Mitmekülgsest tugevalt sidustunud
Mitmekülgsest mõõdukalt sidustunud
Tarbijana sidustunud
Valijana sidustunud
Nõrgalt sidustunud